

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRK- AMERİKAN İLİŞKİLERİ

REMZİ DURMUŞ

1783'te bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkan ABD kısa sürede kendine özgü yapısını oluşturmuştur. Uluslararası ticarî faaliyetlere öncelik veren ABD'nin ticarî faaliyet alanlarından biride Akdeniz bölgesi olmuştur.

ABD gemileri ticaret yapmak için Akdeniz'e girmek zorundaydı. Nitekim bölgede söz sahibi olan Osmanlıydı. Osmanlı Devleti de ABD'yi o dönemde resmi olarak tanımıyordu.

Akdeniz'de; Cezayirli gemicilerin izinsiz dolaşan iki Amerikan gemisine el koyması ABD'nin adımlarını çabuk atmasına neden olmuştur. Amerikan hükûmeti 1795 senesinde Cezayir, 1796'da Trablus ve 1797'de Tunus ile antlaşma imzalamıştır. Antlaşma çerçevesinde Birleşik Devletler sadece Cezayir'e yılda 12.000 altın veya eş değerde askerî mühimmat olmak üzere yirmi yıl (1795-1815) boyunca vergi ödemiştir.[1]

1799 yılında ABD Başkanı John Adams, Portekiz'deki Amerikan elçisi William L. Smith başkanlığındaki bir heyeti Osmanlı Devleti ile bir dostluk ve ticaret antlaşması yapması için görevlendirmiştir. Ancak Fransızlar ve İngilizler ile yapılan savaşlar nedeniyle Başkan Adams'ın isteği gerçekleşmemiştir. Daha sonra 1820, 1823 ve 1828'de yapılan girişimler de çeşitli nedenlerle sonuçsuz kalmıştır.[2]

OSMANLI DEVLETİ İLE ABD ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ SIKLAŞMAYA

BAŞLIYOR

Amerika İlk resmî ziyaretini George Washington firkateyni ile 9 Kasım 1800 tarihinde İstanbul ziyaret ederek gerçekleştiriyor.

1827 yılında Fransız, İngiliz ve Rus gemilerinden oluşan müttefik donanması Navarin'de Osmanlı Donanmasını imha etmiştir. Bu olay, II. Mahmut'a Batılılara güvenilemeyeceğini göstermiştir. Bunun neticesinde 7 Mayıs 1830 yılında Osmanlı Devleti, ABD ile Seyr-i Sefâin ticaret antlaşması imzalanmıştır.

Bu antlaşmanın birinci maddesi Amerikan tüccarları ile ticaret gemilerine “en çok kayırılan devlet” kaydından, dördüncü maddesi de Osmanlı ülkesinde bulunan Amerikan vatandaşlarına kapitülasyon ayrıcalıklarından faydalanmak hakkını vermektedir.[3]

Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti zaten kötü olan ekonomisini daha da dar boğaza sokmuştur. Nitekim bu antlaşma ileride siyasal ve sosyal olarak Osmanlı’ya çeşitli problemler doğurmuştur. Hatta çoğu zaman bir çıkmaza sokmuştur.

ABD antlaşmaya dayanarak Osmanlı Devleti’nin bir çok şehrinde konsolosluk açmıştır. Gayri resmî olarak ilk kez İzmir’de açılan Amerikan konsolosluğunu Beyrut ve İstanbul konsoloslukları izlemiştir. 2 Mart 1831’de David Porter resmen İstanbul maslahatgüzarı olarak atanmıştır. Konsoloslukların sayısında ise 1840’lardan sonra önemli bir artış vardır. Amerika Birleşik Devletleri’nde ilk Osmanlı konsolosluğu tesisi ise 1845’te Zapçioğlu Abraham adlı şahsın şebender(Konsolos) olarak gönderilmesiyle gerçekleşmiştir.[4]

1830 yılında yapılan antlaşmadan sonra ABD- Osmanlı ilişkileri ticari, kültürel ve sosyal olarak gelişme göstermiştir. Nitekim diğer Batılı ülkeler ile yapılan antlaşmalarda olduğu gibi ABD ile yapılan bu antlaşmalar da zamanla Osmanlı’nın aleyhine olmuştur.

11 Ağustos 1874 Osmanlı Devleti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında Suçluların İadesi Antlaşması imzalandı. 11 Ağustos 1874 Osmanlı Devleti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında Tabiiyet Anlaşması imzalanmıştır.[5]

Yapılan bu Tabiiyet Antlaşması birçok kez ABD ile Osmanlı Devletini karşı karşıya getirmiştir. İlişkilerin gerilmesinde çok önemli bir unsur olmuştur. Osmanlı bu problemleri çözmek için çoğu zaman ödün vermiştir.

XIX. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti ile ABD arasındaki ticaret hacmi bir milyon dolara erişmiştir. 1816’da 8, 1823’te 18, 1825’te 22, 1828’de 28, 1830’da ise 32 Amerikan gemisi İzmir’e gelmiştir. 1843 yılında Çanakkale Boğazı’ndan geçen 6286 gemiden yalnızca iki tanesi Amerikan gemisi iken, Kırım Savaşı’nı izleyen yıllarda İstanbul limanına her hafta bir Amerikan gemisi girmiştir.[6]

Osmanlı Devleti’nin özellikle Navarın Baskınından sonra Amerika’ya yöneldiğini görebiliriz. Navarın Osmanlı’nın harekete geçmesi için katalizör görevi görmüştür. Amerika ile olan ilişkilerde de geçmişte olduğu gibi bir denge politikası izlendiği ve kararların o dönemin koşullarına göre belirlendiğini söyleyebiliriz.

MİSYONERLİK SORUNU

Amerika ile ilişkilerde misyonerlik konusu her zaman sorun arz etmiş ve birçok belge de yer almıştır. Bu bağlamda, ‘Misyonerlerin çalışmalarındaki asıl gelişmenin 1840’lardan sonra meydana geldiğini söyleyebiliriz. Misyoner Dwight’e göre misyonerlik çalışmaları için 1840-1850 arası bir canlanma dönemi olup, “son 20 yılda (1880-1900) derin bir şekilde bilgi hırsıyla tutuşan nüfusun bütün sınıfları arasında teşvik edici çeşitli misyon okulları açılması gerekli idi ki, bu bilgi radikal bir şekilde imparatorluğun her bölgesindeki entelektüel atmosferi değiştirmiştir. Nitekim 1845’te Osmanlı topraklarında 34 misyoner, 12 misyoner yardımcısı, 7 okul, 135 öğrenci 1890 yılında misyoner sayısı 177’ye, misyoner yardımcısı sayısı 791’e, iptidai, rüşti, kolej ve yüksek okul düzeyindeki okul sayısı 813’e, öğrenci sayısı ise 16990’a ulaşmıştır. Ayrıca 117 kilise ve nüfusu 28667’yi bulan bir Protestan cemaati yaratmasını başarmışlardır. Osmanlı Maarif Nazırı Zühdü Paşa’nın yaptırdığı tahkikat sonucunda tespit edilebilen toplam 399 adet Protestan okulun büyük bir kısmı Amerikan Board adlı kuruma aitti ve bu okullardan sadece 51’inin ruhsatının bulunduğu anlaşılmıştır.[7]

Eğitimden sağlığa farklı alanlarda misyonerlik faaliyetleri yapılmaktaydı. Amerikalı misyonerler, 1839 Tanzimat ve 1856 Islahat Fermanı’nı fırsat bilerek çalışmalarını hızlandırmışlardır. 1848 yılında Antep’te, 1850 yılında Arapgir’de, 1853 yılında Tokat ve Kayseri’de, 1854 yılında Maraş, Halep, Sivas ve Harput’ta, 1855 yılında Urfa, Antakya ve İzmit’te, 1856 yılında Musul ve Diyarbakır’da, 1857 yılında Mardin, Bitlis ve Edirne’de, 1863 yılında ise Adana’da misyoner istasyonu kurulmuştur.

Amerikan kiliselerinin “American Board of Commisioners for Foreign Missions” kanalıyla yaptıkları misyonerlik çalışmaları Osmanlı sınırlarında yaşayan Rum ve Ermenilere nüfuz etmeye başlayınca, Babiali 1860 yıllarından başlayarak misyonerlerin çalışmalarını denetlemek ve daha sonraları da Türk olmayan unsurlarda milliyetçilik şuuru uyandırmasından korktuğu ve Ermeni ayaklanmalarını desteklediklerini tespit ettiği Amerikan okullarını kapatmak isteyince, Amerika Birleşik Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında Birinci Dünya Savaşına kadar süren anlaşmazlıklar çıkmıştır.[8]

Osmanlı Devleti’nde Amerikan Protestan misyonerlerinin çalışmaları neticesinde Ermenilerin azımsanmayacak bir kısmı Protestan olmuştur.

OSMANLI'DAKİ ERMENİ SORUNU VE ABD'NİN YAKLAŞIMI

Amerikan Hükûmeti, Osmanlı Devleti'nin zor durumda kalması ve istediği imtiyazları koparmak için "Ermeni haklarını müdafaaya" başlamıştır. 93 Harbiyle alınan ağır yenilgiden sonra Osmanlı Devleti'ne yönelik dış baskılar artmıştır. Bu dönemde ABD'de 1895'te, Amerikan Senatosu tarafından Ermeniler lehinde Osmanlı Devleti aleyhinde karar alınmıştır. Osmanlı Devleti, kararın sebebini dinî nedenler çerçevesinde değerlendirerek haçlı zihniyetinin yansımaları olarak görmüştür. Ayrıca senatonun icrada yetkisi olmadığından karar pek ciddiye alınmamıştır. Washington sefaretiden gelen tahrirat tercümesinde Amerikan Meclisi'nin Osmanlı aleyhinde karar almasının sebepleri; Ermenilerin din birliği nedeniyle ABD tarafından himaye edildiği, Osmanlı topraklarındaki misyonerlerin teşviki ve Berlin Antlaşması'ndaki Ermenilerle ilgili (61. ve 62.) maddelerin hayata geçirilmesi isteği şeklinde sıralanır.[9]

1830 tarihli Osmanlı ABD antlaşmasınının 4. maddesine göre -ki bu kapitülasyonlardan Amerika'yı da yararlandıran bir antlaşmadır- Amerikan vatandaşlığına geçen bir Ermeni Türkiye'ye döndüğünde Amerika'nın himayesinde (protege) konumunda oluyordu.[10] Yani Osmanlı kanunlarından muaf oluyordu. Bu da Osmanlı kanunlarını işlemez hale getiriyordu. O dönemde Ermeniler bu antlaşmanın arkasına sığınıp birçok suça karışmıştır. Bu olanlar ABD ile Osmanlı arasında hukuki sorun teşkil ediyordu. "Tahminlere göre 70,000 civarında Amerikan vatandaşlığına geçen Osmanlı Ermenisi 1900-1914 yılları arasında Türkiye'ye giriş yapmıştı.[11]

1895 yıllarında Anadolu'da bulunan Rus miralaylarından Potiyat, Ermenice'nin öğretimi ve Ermeni yazarlarının kitaplarının okutulduğu sırada tarihteki bağımsız Ermeni Krallığı'na dikkat çekildiğini, bunun ise okuldaki Ermeni asıllı öğretmen ve öğrencileri bu krallığın yeniden kurulabileceği düşüncesine sevk ettiğini söylemektedir. Hatta Amerikan kolejlerinin öğretim kadrolarının büyük kısmını elinde tutan Ermeni öğretmenlerin, Ermeni Krallığı kurulduğunda önemli memuriyetlere getirilecekleri düşüncesinde oldukları söylentileri bile işitilmekteydi.[12]

Amerika kendi çıkarlarını korumak için Hem Ermeni meselesini, Hem de Ermenileri çoğu kez koz olarak kullanmıştır. Bu nokta da Amerika'dan gelen Misyonerler önemli rol oynamıştır.

Erzurum'daki Amerikan misyonerlerinin asayiş bozucu ve Osmanlı aleyhtarı tutumları Babıali tarafından İstanbul'daki Amerikan elçisine iletilmiş, Erzurum'daki görevine yeni

atanan Amerikan konsolosunun misyonerler nezdinde girişimde bulunması rica edilmiştir. Birecik Protestan murahhası ve vekile Manok Nikogasyan'ın evinde yapılan aramada elde edilen 4 "muzır" mektuptan birinde Ermenilerin birleşmeleri ve asker yazılarak silaha sarılmaları emredilmiştir.[13]

Amerikalıların, Ermeni meselesine bakış açısını tarihsel perspektif içinde değerlendirdiğimizde günümüzde yaşananlar daha iyi algılanabilir.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ VE ABD İLİŞKİLERİ

Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Antlaşmasında ABD'nin desteğini almak ve ilişkileri geliştirmek için Chester Teşviklerini 1923 yılında meclisten geçirmiştir. Yine II. Dünya Savaşının sonlarına doğru ABD'nin de içinde bulunduğu müttefiklerin yanında yer alarak tarafını belli etmiştir.

19 Mart 1945'te Sovyet hariciye komiseri Molotof 7 Kasım 1945'te sona erecek olan Türk-Sovyet dostluk antlaşmasının günün koşullarına uyarlanması için Türkiye'ye bir nota verdi. 20 Aralık 1945'te iki Gürcü Profesörü, Giresun'a kadar olan toprakların Gürcistan'a bırakılmasını istedi.[14]

5 Nisan 1946'da, Washington'da Ermenilerce öldürülen Türk büyükelçisi Münir Ertegün'ün cenazesini Missouri savaş gemisi ile İstanbul'a getirildi. Gemi sempatiyle karşılandı. 8 Ağustos 1946'da Sovyetler boğazlarda üs ve müşterek savunma istediler. Türkiye 22 Ağustos 1946'da bunu reddetti. Sovyetler bu isteğini 28 Eylül 1946'da tekrarladı.

12 Mart 1947'de Truman Doktrini yayınlandı. "Truman Doktrini, Amerika Birleşik Devletleri'nin uluslararası politikasının değiştiğini ve Sovyet karşıtlığının bu yeni politikada temel esas olduğunu ilan etmiştir. Bu doktrin ile Amerika Birleşik Devletleri "komünizm tehdidi" altındaki devletlere mali ve askeri yardım yapacağını açıklamıştır. Bu kapsamda Yunanistan'a 300 Milyon dolar Türkiye'ye 100 Milyon dolar yardım yapılmıştır. Bu süreci Marshall yardımları takip etmiştir. Soğuk savaşta Türkiye ABD'den yana olmuş ve bu süreç 1990'ların sonuna kadar yani SSCB'nin çöküşüne kadar devam etmiştir.

14 Mayıs 1950’de Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle ABD ile ilişkiler daha da artar. 1950 yılında Türkiye, ABD’nin yanında yer alarak Kore Harbine katılmıştır. 5090 kişilik birlik 21 Kasım 1950 yılında ABD’li birliklerle beraber çatışmalara katılmıştır. 18 Şubat 1952 yılında Türkiye NATO’ya girmiş ve 1955 yılında CENTO'nun kurucu üyeleri arasında yer almıştır.[15]

1954 yılında Türkiye İncirlik Üssünü ABD’nin hizmetine sunmuştur. Bu üs Soğuk Savaş’ın ardından I. Körfez Harbi ve Irak Harbi’nde de kullanmıştır. ABD’nin Jüpiter füzelerini Türkiye’ye yerleştirmesine 1959 yılında izin verilmiştir.

5 Haziran 1964’te İnönü’ye Başkan Johnson tarafından çok sert üsluplu bir mektup yazılmıştır. Bu mektuba göre: Türkiye'nin Kıbrıs’a müdahale kararı almadan önce müttefiklerine danışması gerektiği anımsatılmıştır. Ayrıca bu savaşın Sovyetler Birliği’nin de Türkiye’ye müdahale ihtimalini doğuracağı ve NATO'nun böyle bir durumda Türkiye'yi savunma konusunda isteksiz olacağı ima edilmiştir. ABD'nin Türkiye’ye sağladığı askeri malzemenin bu müdahalede kullanılmasına izin verilmeyeceği kesin bir dille ifade edilmiştir.

1964 yılından itibaren Türkiye, SSCB ile arasında ki ilişkileri düzeltmeye çalışmıştır. 1968 yılından itibaren anti-Amerikan öğrenci hareketleri başlamıştır.

Türkiye’nin ABD baskısı ile 1971’de yasakladığı Afyon ekimi 1974’te serbest bırakılmıştır. Bunu Kıbrıs müdahalesinin izlemesi, Amerika’nın 1975-1978 yılları arasında Türkiye’ye ambargo uygulamasına neden olmuştur.[16]

1979 yılında İran’da Humeyni’nin Şah’ı devirmesi ve ABD’nin İran Büyükelçiliğinin işgal edilmesi İran ile ilişkileri kopma noktasına getirmiştir. 27 Aralık’ta SSCB’nin Afganistan’a girmesi ile birlikte ABD için Türkiye: “Krizli bir bölgede en güvenilir müttefik” olarak tanımlanmıştır. Buda Türkiye’nin bölgede ki önemini daha da artırmıştır. [17]

1980 yılının başlarında Türkiye- ABD ile Savunma İşbirliği Antlaşması imzalamıştır. ABD 1980-1987 arasında Türkiye’nin serbest piyasaya geçişini desteklemek için IMF kredileri, borç ertelemeleri ve askeri yardımlarda dâhil olmak üzere Türkiye’ye 13 milyar dolarlık kaynak aktarmıştır.

1991 yılında Saddam’a yönelik yapılan Çöl Fırtınası harekâtında Türkiye’ye Çekiç Güç konumlandırılmıştır. SSCB çökmüştür. Bununla beraber Soğuk savaş dönemi kapanmıştır: Nitekim farklı tehdit algılamaları ortaya çıkmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, barış ve refah dolu yeni bir dünya düzenini öngören değerlendirmelerin fazla iyimser olduğu kısa sürede ortaya çıkmıştır. Süper güçler arasında geniş çaplı bir nükleer savaş çıkma tehdidi ortadan kalkmakla birlikte, yeni ve potansiyel olarak daha tehlikeli bölgesel sorunlar ve çatışma riskleri ortaya çıkmıştır. Bunların arasında, Balkanlarda ve Kafkaslarda meydana gelen ve tüm bölgeyi etkileyen etnik yayılmacılığa bağlı çatışmalar ile terörizm, dini ve mezhepsel fanatizm, gelişmekte olan ülkelerdeki hızlı nüfus artışı, küresel kirlilik, ırk ayrımı, yabancı düşmanlığı öncelikli tehdit alanları olarak gündeme gelmiştir.[18]

11 Eylül 2001 Saldırıları sonrasında Türkiye, ABD'ye terörizme karşı yaptığı mücadelede destek verdi. Ancak ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgal etmek istemesi Türk kamuoyunda büyük bir tepkiyle karşılandı. ABD'nin bu işgal sırasında Türk topraklarını kullanmasına izin vermek için TBMM'ye sunulan 1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesi ABD'de büyük bir hayal kırıklığına yol açtı. Yine ABD'nin Kuzeydeki Kürtleri desteklemesi Türkiye-ABD ilişkilerinin soğumasına neden oldu.

4 Temmuz 2003 günü Kuzey Irak'ın Süleymaniye kentinde karargâh kurmuş bulunan (bir binbaşı komutasında) 11 Türk Silahlı Kuvvetleri mensubunun ve Türkmen mihmandarlarının Irak'taki işgal kuvvetlerinin bir parçası olan Amerikan 173. Hava İndirme Tugayı'na bağlı askerlerce ve yanlarında peşmergelerin de bulunduğu bir ortamda, bir baskın sonucu Türk askerini tutuklayıp 60 saat süresince sorguya çekmeleri olayı, ilişkileri daha da gerginleştirdi.

Başbakan Erdoğan'ın 25 Ocak-1 Şubat 2004 tarihleri arasında yaptığı ABD ziyareti, daha sonra 9 Haziran 2004'te ABD'de düzenlenen G-8 zirvesine Türkiye'nin "demokratik ortak" sıfatıyla katılımı, ABD Başkanı George Bush'un NATO zirvesi nedeniyle 26-29 Haziran 2004'te Türkiye'ye düzenlediği ziyaret ile uluslararası ortamdaki yeni gelişmeler çerçevesinde görüşmeler yapıldı.[19]

ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, göreve gelmesinin ardından çıktığı ilk bölge turu kapsamında 5-6 Şubat 2005'te Türkiye'yi ziyaret etti

İsrail'in 31 Mayıs 2010 Tarihinde açık sularda seyreden Mavi Marmara gemisine baskın düzenlemesi ve bu baskında 9 kişiyi öldürmesi, Türkiye'nin de uluslararası alanda hakkını aramaya çalışması, ABD'nin de bu süreçte sessiz kalması, ilişkileri olumsuz yönde etkiledi.

TÜRK- AMERİKAN İLİŞKİLERİNDE ALGISAL YAKLAŞIM

Türk halkının Amerika'ya bakış açısı tarihsel süreç içerisinde çoğunlukla güvensizlik göstermiştir. Hem Amerikan yönetiminin başına buyruk tavırları, hem de geçmişte yaşanan bir takım problemler (Johnson Mektubu, Çuval Olayı, Ermeni Sorunu gibi) güvensizlik algısının başlıca nedenlerini teşkil etmiştir. KA Araştırma şirketinin 6-14 Aralık 2010 tarihinde TESEV için 1000 kişilik bir örneklem grubu ile yapmış olduğu araştırmayı da ele alarak bu ilişkilerin algısal içeriğini inceleyelim.

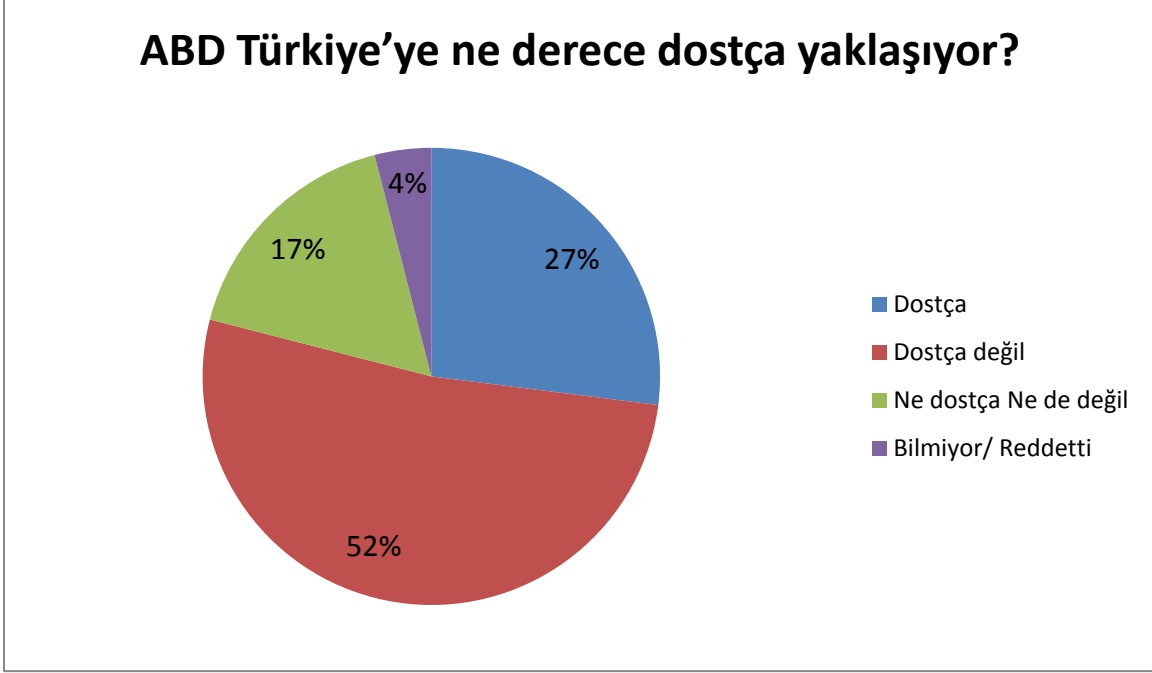
Türk Halkının Amerika'nın yaklaşımlarını dostane görmediği açıkça görülmektedir. Aşağıda ki grafiklere bakacak olursak olumsuz bakanların oranın % 52 olduğunu açıkça görmekteyiz. Bunun sebeplerine baktığımız zaman ise ilk sırayı, 'ABD'nin kendi çıkarlarını düşündüğü için' ibaresi gelmektedir. Yine düşmanca yaklaşan ülkeler arasında Amerika'nın % 33 ile ikinci sırada yer alması düşündürücüdür. Nitekim son on yılda yaşanan problemlerden sonra dostça görenlerin oranları da azımsanmayacak düzeyde olduğunu ifade edebiliriz.

İkili ilişkilerde yapısal bir karşıtlık görülmemekle birlikte bu bakış açısında diplomatik ilişkilerin etkili olduğu görülmektedir. Amerikan hükümetinin Türkiye'yi de dinlemesi ve tavır alırken Türkiye'yi de önemsemesi ve daha yakın işbirliği içinde çalışması ikili ilişkilere ve Türk halkının bakış açısına olumlu katkı sağlayacaktır.

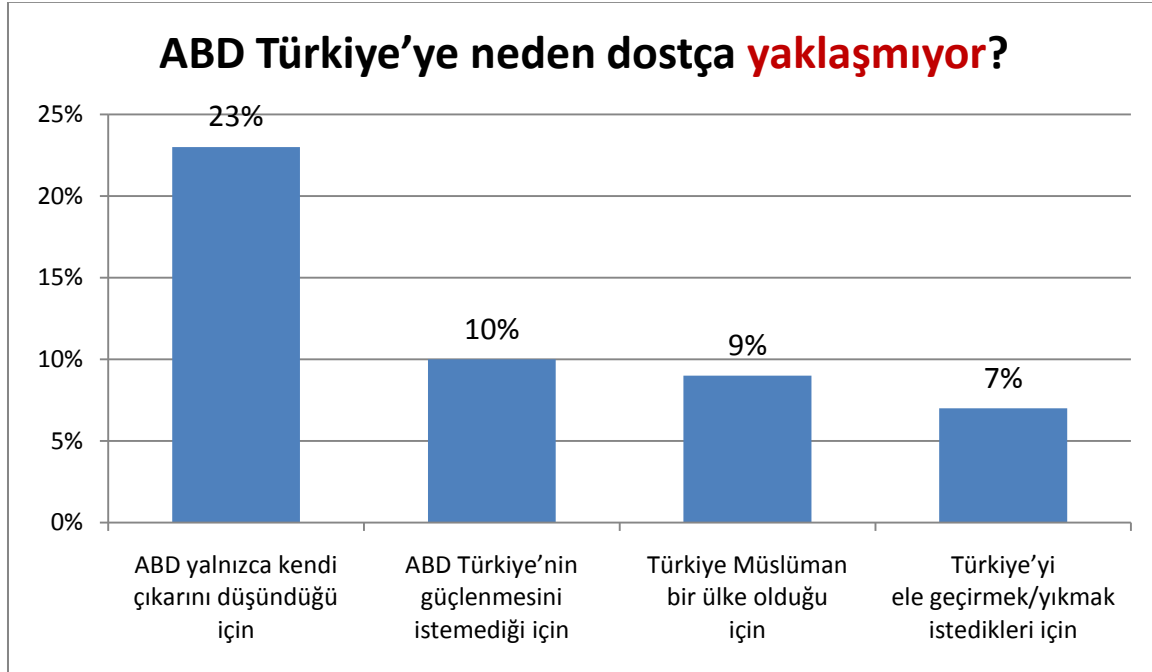
Araştırmaya göre Türkiye'nin Amerika'ya yaklaşım tarzının % 76 oranında dostça olduğu ifade edilmiştir. Araştırmanın yapıldığı dönemde Obama'ya kendi ülkesindeki destek % 45 ile % 49 arasında değişmekteyken Türkiye'de bu oran % 76 olarak gerçekleşmiştir.

Özellikle 11 Eylül saldırıları 1 Mart tezkeresi ve sonrası, Irak'ın İşgali, Çuval olayı gibi problemlerden sonra Türk – Amerikan ilişkilerinin geleceğini olumlu bulanların oranının % 53 olması Türk halkının bu ilişkiye önem vermesi ve bütün olanlara rağmen güvenmesi açısından çok önemli gibi durmaktadır.

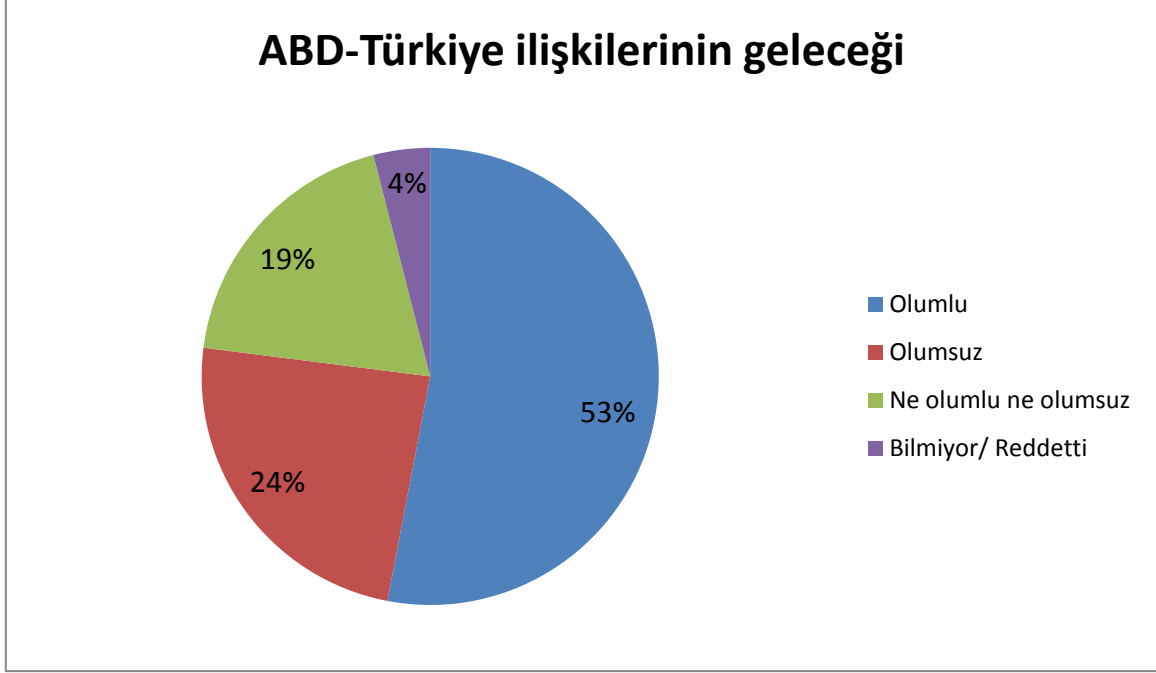
İkili ilişkilerde her iki grafiğe de bakacak olursak iki ülkenin geleceği konusunda net bir fikir beyan etmeyenlerin oranı da azımsanmayacak düzeydedir. Bu konuda fikri olmayanların oranının yüksek olduğunu göstermektedir.

Şekil 1

Şekil 2

Şekil 3

SONUÇ

Amerikalılar ile Bin yedi yüzlerden başlayan ilişki sürekli iniş çıkışlar yaşamıştır. Gerek dünyadaki değişim ve bunun bu coğrafya ya yansımaları gerek büyük güçlerin uluslararası sömürge arayışları gerekse denge politikaları neticesinde ilişkiler sürekli gidip gelmiştir.

Amerika 1783 yılında bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkarken ilk başlarda Avrupa siyasetiyle pek ilgilenmedi. Bu bağlamda resmi düzeyde Osmanlı ile ilişkileri de 1830'lu yıllara kadar gecikmiştir. Nitekim bu süreç zarfında Akdeniz'de ticaret gemileri ile varlığını göstermiştir. Ama güçlü bir devlet olarak değil tabi ki, öyle ki Cezayirli gemiciler Akdeniz'de izinsiz gezen Amerikan gemileri el koymuş buna karşın Amerika bu ülkeye 12.000 altın vermiştir.

Amerika her ne kadar da siyasetten uzak kalsa da vazgeçemeyeceği bir şey vardı ki o da Akdeniz de ticaret, bu nedenle birçok kez Osmanlı ile ilişki kurmaya çalışmış ama gerek o günün koşulları gerekse Osmanlı'nın durumu bu süreci geciktirmiştir. Nitekim 20 Ekim 1827 yılında Osmanlı Donanmasının İngiliz, Rus ve Fransızlardan oluşan bir donanma tarafından

Navarin’de yakılmasından sonra Osmanlı Devleti, Amerika ile işbirliğine sıcak bakmaya başlamıştır.

Bu olaylar neticesinde Amerika, Osmanlı ile 7 Mayıs 1830 yılında Seyr-i Sefâin Antlaşması’nı imzalamış ve sonra ülkenin birçok yerinde elçilik açmıştır. İlk önce güzel başlayan bu ilişkiler bir süre sonra bu elçilerin Osmanlı’nın içişlerine karışmasıyla birlikte bozulmaya başlamıştır. Özellikle Amerika’nın Ermeni vatandaşlarını koruma altına almaya çalışması ve Misyonerler vasıtasıyla Ermenileri, Osmanlı’ya karşı kışkırtması ve Osmanlı’dan birşeyler koparmak istediğinde bunu ya Akdeniz’e savaş gemisi yollayarak ya da içerdeki Ermeniler vasıtasıyla elde etmeye çalışması, ilişkilere büyük darbe vurmuştur. Bütün bu olanları düşündüğümüzde Osmanlı son dönemlerinde en çok Amerika ile uğraşmak zorunda kalmıştır desek abartmış olmayız sanırım.

Amerika Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile de ilk başlarda sorunlar yaşamıştır. Bunlardan en önemlisi Lozan Antlaşmasıyla birlikte kaldırılan kapitülasyonlara Amerika’nın sıcak bakmaması ve temsilciler meclisinde ki muhalefettir. Bu nedenlerden dolayı ancak 17 Şubat 1927 yılında geçici bir antlaşma imzalayabilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Türk- Amerikan ilişkilerini soğuk savaş öncesi ve sonrası dönem diye iki şekilde ele alabiliriz. Soğuk savaş öncesinde Avrupa ve Amerika Türkleri, Batının kalkanı olarak görmüştür.

Soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte, 1980’lerin sonu ve 1990’ların başında iki ülke ilişkileri bakımından bu yeni ortamın getirdiği yeniliklere paralel olarak, Türk-Amerikan ilişkileri de farklılaşmış, yapısal bir değişikliğe uğramıştır. 1991 yılında "Geliştirilmiş Ortaklık" adlı yeni bir kavram ortaya atılarak ilişkilerin çeşitlendirilmesi hedeflenmiş ve daha gerçekçi bir zeminde yürütülmesi amaçlanmıştır. Diğer taraftan, ABD’nin SEİA çerçevesinde her yıl ülkemize yaptığı güvenlik yardımları (askeri ve ekonomik) parasal değer olarak 1992 yılından itibaren sürekli azalmış, ayrıca giderek ticari ölçeklerde faizli krediye dönüşmüştür.[20]

Bu bağlamda enerji, ekonomi ve ticaret, bölgesel işbirliği, Kıbrıs, savunma ve güvenlik alanlarında işbirliği iki ülkenin ilişki düzlemini belirlemiştir.

2000’li yıllar iki ülkenin ilişkilerinde önemli ölçüde değişikliklere neden olmuştur. Bunun en önemli nedenleri:

- 11 Eylül saldırıları

- Amerika'nın Irak'a girmesi
- Süleymaniye'de Türk askerinin başına çuval geçirilmesi

Bush sonrası dönemde Obama başa gelmiş ve ilişkilerde de bir değişim yaşanmıştır. Amerika ile ilişkilerde biraz daha yumuşamaya gidilmiş, Obama 'Değişim' demiş, İlk konuşmasını Türkiye'de yapmış, buda Türkiye'ye verilen önemi bir kez daha göstermiştir.

İkili ilişkileri gelişmesi açısından özellikle Amerika'nın, Türkiye'nin görüşlerini önemsemesi ve kendi başına değil de, Türkiye'yi de dikkate alarak davranması hem iki ülke açısından diplomatik sorun yaşanmasına engel olur hem Türkiye'deki Amerika sempatisinin artmasına önemli ölçüde katkı sağlar Hem de ikili ilişkiler de bir güven ortamı oluşturur.

Amerika'nın başına buyruk tavırlarının sonuçlarını tarihsel süreç içerisinde değerlendirdiğimizde sonuçlarının izaha gerek olmadığını açık bir şekilde söyleyebiliriz. Bunun sonuçlarının gerek Amerikan halkına zararlarını, gerek dünya halkları için zararlarını özellikle de bölge halklarına zararlarını geçmişte yaşanan acı tecrübeler neticesinde görülmüştür. Şunu da unutmamak gerekir ki, savaşın kazananı olmaz. İnsanlık için kaybedeni olur. Atatürk: "Savaş zorunlu olmadıkça insanlık suçudur." diye ifade etmiştir.

O nedenle Amerika ilişkilerinde daha çok karşılıklı diyalogu ön plana çıkarması gerekmektedir. Bu bağlamda Müttefikleri ile bu diyalogu sürdürmelidir. Bu müttefiklerden en önemlilerinden biriside Türkiye'dir.

KAYNAKÇA

1. www.osmanli.org.tr/yazi-4-119.html
2. Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1795-1914) /Y. Güler- sf.232
3. www.odevci.awardspace.com/news.php?readmore=92
4. www.osmanli.org.tr/yazi-4-119.html
5. www.ttk.org.tr/index.php?Page=Yayinlar&KitapNo=425

6. Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1795-1914) /Y. Güler- sf.232
7. Amerikan Protestan Misyonerlerinin Ermeniler Arasındaki Faaliyetleri ve Bunun Osmanlı-Amerikan İlişkilerine Etkisi- Mithat Aydın sf.84-85
8. Amerikan Protestan Misyonerlerinin Ermeniler Arasındaki Faaliyetleri ve Bunun Osmanlı-Amerikan İlişkilerine Etkisi- Mithat Aydın sf.90
9. Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1795-1914) /Y. Güler sf.236
10. <http://www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/makaleler/makale63.html> Kemal Çiçek
11. <http://www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/makaleler/makale63.html> Kemal Çiçek
12. Amerikan Protestan Misyonerlerinin Ermeniler Arasındaki Faaliyetleri ve Bunun Osmanlı-Amerikan İlişkilerine Etkisi- Mithat Aydın sf.88
13. Amerikan Protestan Misyonerlerinin Ermeniler Arasındaki Faaliyetleri ve Bunun Osmanlı-Amerikan İlişkilerine Etkisi- Mithat Aydın sf.100
14. www.ufukotesi.com/yazigoster.asp?yazi_no=20060523
15. www.tr.wikipedia.org/wiki/ABD-T%C3%BCrkiye_ili%C5%9Fkileri
16. Turkish Industrialists' And Businessmen's Association Washington Office- Page 7
17. Turkish Industrialists' And Businessmen's Association Washington Office- Page 7
18. www.mfa.gov.tr/turkiye-amerika-birlesik-devletleri-siyasi-iliskileri.tr.mfa
19. www.arsiv.ntvmsnbc.com/news/327504.asp
20. www.mfa.gov.tr/turkiye-amerika-birlesik-devletleri-siyasi-iliskileri.tr.mfa

GRAFİKLER

1. TESEV- Türkiye'de Dış Politika Algısı- sf.19
2. TESEV- Türkiye'de Dış Politika Algısı- sf.21
3. TESEV- Türkiye'de Dış Politika Algısı- sf.22

